

Dragi drugovi,

nisam ranije stigao da odgovorim na Vaše pismo i upitnik koji ste mi poslali. Znao da se nalazim u bolnici u Kasindolu na liječenju, gdje ću ostati još vjerovatno mjesec dva dana, pa ću ovom prilikom samo da nabacam u kratkim crtama ono čega se ja sada sjećam. Nastojću da se pridržavam postavljenih pitanja, neću biti u stanju da se striktno pridržavam postavljenih pitanja, nego svojim izlaganjem vjerovatno zadržim i u druga pitanja koja u vezi sa narednim ili pak koja nemaju veze sa postavljenim pitanjima, ali će možda ipak barem nekoliko koristiti osvjetljavanju borbe banjalučkog proleterijata prije rata i djelomično u toku NOB-a. Čim izadjem iz bolnice stavim ću Vam se na raspolaganje i pripravan sam da u razgovoru pružim i druge podatke koji bi mogli biti od interesa za sredjivanje ovog materijala.

Ad 1/ Prije nego što objasnim moje učešće u KPJ-u prije oslobođenja nekako mi je dozvoljeno da objasnim kako sam uopšte primljen u KPJ-u, a naročito moj rad u SKOJ-u, jer će se kroz to moći dobiti neki barem skromni podaci o borbi radničke klase u Banja Luci. Danas se još sjećam da sam još početkom 1928 godine primljen u SKOJ i da me u SKOJ primio drug Gvozdžar Abdusalam, koji je kasnije sa svojim bratom Mustafom / koji je umro / stanovao kod mene. U toj organizaciji SKOJ-a bili smo ja, Gvozdžar Abdusalam i Edo Kunšter koji je docnije izdao pokret, pobjegao u Italiju te se pridružio ustašama.

Te prve organizacije SKOJa bile su strogo ilegalne i njihov rad se svodio na održavanje sastanaka na kojima smo se upoznavali sa razvikom radničkog pokreta i napredne ideje uopšte. Sastanke smo u početku održavali tako reći pod vedrim nebom i jedan od drugova jedinice bio je uvijek zadužen da pripremi referat o pojedinom pitanju iz istorije ili borbe radničkog pokreta dialektičkog materijalizma itd. Tek docnije, pošto sam kao mladi krojački radnik bio često nezaposlen to sam počeo da radim nelegalno kod kuće te su se od tada ovi sastanci naše jedinice / a docnije ću u izlaganju objasniti i partijske jedinice / održavali vrlo često kod mene kod kuće. U to vrijeme imali smo više mogućnosti da bolje radimo i da nesmetano održavamo naše sastanke, jer je uvijek postojala mogućnost izgovora da su dolazili meni kući da im nešto šijem.

Sjećam se da je negdje polovinom te 1928 godine održan plenum SKOJ-a na banjalučkom polju, negdje iza sadanjeg Zavoda za socijalno osiguranje. Na ovom plenumu učestvovali su koliko se još danas sjećam drugovi: Djordjević Veljko, Maslo Idriz, Gvozdžar Abdusalam, Dzin Fahrudin, Kunšter Edo, Sola Edo, Vinterhalter Vilko, Super Berko, Cikota neznam mu imena, ja, Blekić Abdusalam-Sendor, neki Kivać radnik i drugi ne sjećam se imena, ali nas je bilo 10-15. Sjećam se da je tom plenumu prisustvovao kao delegat MKKPJ-u drug Sandić Milovan zveni "Hajduk". Na tom plenumu izabran je MK SKOJ-a u koji ne mogu da se sjetim ko je sve ušao, ali znam da je za sekretara izabran Maslo Idriz.

Pošto sam ja u to vrijeme bio organizovan u URS-ovim sindikatima, to sam bio član podružnice krojačkih radnika tih sindikata, da sam imao zadatak da radim pored SKOJ-a i u sindikatima.

U to vrijeme, sjećam se, podružnica kožarica, koja je takodje bile u URS-ovim sindikatima kao najsvjesniji dio banjalučkog proleterijata, a u kojoj su djelovali Kazaz Muhamed, Milovan Sandić i drugi htjeli su i tražili da osnuju nezavisni

sindikata koji je bio potez koliko ja znam -pod direktnim rukovodstvom KPJ-u, odnosno koji nije bio podvrgnut uticaju reformističkih sindikata. Rukovodnici su u tome djelomično uspjeli te su, sjećam se, bili izdali i posebne značke nezavisnih sindikata. Docije su, poslije 6-januarske diktature i izlaska takozvanog Zakona o zaštiti države svi oni koji su imali te značke bili pohapšeni.

Ad 2/ Sjećam se 1928 godine u ljeto kada je održana šira partijska konferencija u kući Avde Čardžića, oko koje sam ja u vrijeme održavanja te konferencije čuvao stražu sa drugovima Vilterhalter Vilkom i Cikotom. Na toj konferenciji, izabran je za delegata IV Kongresa KPJ-u koji se održao u Drezdenu drug Čardžić Avdo, koji je otišao na taj kongres i po povratku bio je uhapšen i sudjen na 10 godina robije. Po povratku sa konferencije prišao mi je drug Gvozdžar Abdusalam da je na toj konferenciji Edo Kunštek kritikovao Veljku Djordjevića, a da se kritika temeljila na lažnim podacima, zbog čega da je Veljko bio uvredjen i negodovao zbog takve zlonamjerne kritike, a što se docije i pokazalo, da je Kunštek bio izdajnik kako sam naprijed istakao i da je htjao da stvori među komunistima kako bi stvorio nepovjerenje među drugovima.

U ovo vrijeme neposredno pred 6-januarsku diktaturu i poslije nje sjećam se da su drugovi Vilko Vilterhalter, Edo Sola, Supek i Cikota na neki način ukrali iz organizacije "Skaut" jedan šapirograf i donijeli ga meni u kuću. Mi smo u to vrijeme na tom šapirografu u mojoj kući umložavali letke, koje smo onda i raspoređivali. Ove smo letke umložavali poslije objavljivanja 6-januarske diktature. Negdje kratko vrijeme poslije objavljivanja 6-januarske diktature došla je policija odnosno žandari da vrše premetačinu u mojoj kući, u kojoj je kako sam naprijed istakao stajevao Gvozdžar Abdusalam, koji je bio kompromitovan pa smo uspjeli da sakrijemo u zidu u podrumu sav materijal pa i sam šapirograf tako da je čak i moja majka sakrila neke djelove šapirografa i neke knjige u svoju odjeću koju je nosila /dimije/ tako da policiji nije ništa palo u ruke, a mi smo i poslije toga vršili umložavanje letaka na taj šapirograf. Ovakvih premetačina bilo je docije više, ali ne tako često tako da smo od tada koristili dimije moje majke da u njih krije neki materijal koji na brzinu nismo uspjeli sakriti a nju nisu smjeli premetati.

Zbog ovakvog rada bio sam kratko vrijeme poslije toga primljen u članstvo KPJ-u a primio me je drug Veljko Djordjević. U partijskim jedinicama bio sam sa drugovima: Blakerić Abdusalamom "Šandorom", Gvozdžar Abdusalamom, i Djordjević Veljkom, a po povratku iz vojske bio sa drugovima: Safin Franjom, Šandorom docije sa Karabegović Edhemom "Ledom", Kazazom, Pavom Radanom, Kasimom Hadžićem i drugim.

Ad 3/ Napred sam naveo da sam bio zadužen za rad i kao član partije, u SKOJ-u i sindikatima, a bio sam i aktivan član "Pelagića" i društva "Prijatelj prirode" kroz čiju organizaciju izlata smo održavali šire sastanke i masovniji rad.

Ad 4/ Odgovorio sam pod tačkom 2/ pored navedenih sjećam se još Steve Mešića tipografskog radnika, Lipovac Ilije tipografskog radnika, Filipović Safeta, Stole Kovačevića, Kasima Hadžića, Ilića Bore studenta, Lemajić Franje pilanskog radnika, Mogut Luke strojovodje pilane, Zrelec Emila, Maglajić Sefketa radnika, Mažar Ivica i Soše, Stakića, Korkanović Slobodana i Tikerić Ivica.

Ad 5 i 6/ Napred sam istakao neke poteškoće sa kojima su se borile napredne snage Banja Luke a naročito poslije 6-januarske diktature donošenja tako zvanog Zakona o zaštiti

države oktobranog ustava 1931 godine. Vladajuća buržoazija je u to vrijeme pored policije bila usmjerila u borbi protiv radničke klase i naprednih strana uopšte i građanske partije, koje nisu propustile ni jednom da napadaju komuniste i sve što je bilo vezano za borbu radničke klase u Banja Luci. Sjećam se konkretno jednog zbora Mjesne organizacije Jugoslavenske Muslimanske Organizacije u bašti gostioničara "Sipsa" pred ranijom opštinom, na kojem je govorio kao glavni govornik neki Tabaković, radilo se o zboru pred opštinske izbore čini mi se 1934 ili 1935 godine. Za te izbore bio je istaknut naš kandidat Pavao Radan. Taj Tabaković se naročito okomio na našeg kandidata Pavao Radana, a kako je tom zboru prisustvovao veći broj naših ljudi i simpatizera u cilju da ometamo zbor to smo mi u tome djelimično uspjeli ismijavajući govor glavnog govornika Tabakovića. Sjećam se da smo tada pjevali pjesmu: "Rano, rano poslanik je Radan Pavo".

U ovom periodu a docnije buržoaziji činio je veliku uslugu povjerenik radničke komore Balaban Dušan i kompanija. Oni su čak jednog dana najurili nas iz radničkog doma, tako da smo čak bili pozvani u upravu policije da potpišemo izjavu da nam se zabranju je dolazak u radnički dom. No mi smo i poslije toga i pored te zabrane i dalje išli u radnički dom. Odmah neposredno poslije zabrane našeg dolaska u radnički dom održan je jedan sastanak uprave "Pelagića", čiji sam bio član uprave u Gradskom parku. Pretsjednik "Pelagića" u tom vremenu bio je Hiter Rudi koji je inače bio socijal demokrat. Tada je Hiter rekao "zašto se jednom ne prodjemo naših iluzornih stvari kada se zna ko ste i šta ste". Sjećam se da mu je drug Kazaz na to odgovorio, da je žalosno da pretsjednik društva "Pelagić" koji i sam u svoje vrijeme bio radnik da može tako da kaže da ima tako držanje jer mi našu opravdanu borbu ne krijemo ni od koga.

Ad 7/ O djelovanju katoličkog klera itd. neznem ništa konkretno nego uopšteno pa to nebi bilo od neke koristi. Upućujem na ovo kao i uopšte na rad omladine od 1936 godine pa nada je, na mog brata Hasanbašić Muhameda "Mušu", koji stamuje u Sarajevu Duvanjska b. b., a koji je u to vrijeme bio aktivan u omladinskom pokretu i koji bi mogao o tome mnogo više reći nego ja.

Ad. 8/ Na ovo pitanje nemogu konkretno odgovoriti, jer se više ne sjećam detalja, a ostavljam mogućnost da na to pitanje odgovorim po povratku iz bolnice.

Ad 9/ Ostalo mi je u blijedom sjećanju samo to da je na naše drugove simpatizere vršen veliki pritisak od strane poslodavaca i ustanova /opštine, ložionice, pilane, rudnika, fabrike duhana i dr./ da ne glasaju za Kazaza, i prijetilo se otpuštanjem sa posla ako budu glasali za njega. Pritisak je zaista bio tako velik, da su mnogi drugovi koji su radili kod tih ustanova i preduzeća ili apstinirali, ili su glasali za protivničke kandidate. Sem toga u to vrijeme djelovao je JUGORAS i HRS koji su nastojali da razbiju jedinstvo radničke klase Banja Luke a naročito među radnicima koji su dolazili sa sela. Kako se vršio pritisak čak i na samim biralištima neka posluži ovaj primjer koji sigurno nije jedini. Kada sam pošao na glasanje na glasačko mjesto u osnovnoj školi zvanj "Ruždija" poveo sam sa sobom i druga Jusufović Muniba, krojačkog radnika iz Banja Luke. Kada smo došli na biralište i pošto je bilo javno glasanje na pitanje glasačko- predsjednika glasačkog mjesta čijeg se imena ne sjećam za koga ću da glasam, rekao sam da ću glasati za listu udružene opozicije, a za kandidata Kazaza. Tada me je taj pretsjednik opomenuo da pazim šta radim, da dobro razmislim prije nego što glasam. Ja sam ostao uporan i rekao sam mu da ja ostajem kod svoga što sam rekao. Takav isti pritisak vršio je i na druga Jusufovića ali je i on ostao kod svoga kao i ja.

S J E C A N J A

iz predratnog revolucionarnog rada druga HASANBAŠIĆ FERIDA
iz Banje Luke

Kao mladi krojački radnik, godine 1926. dobio sam poziv, kao i ostali krojački radnici da u Radničkom domu prisustvujem sindikalnoj organizaciji URS-a tekstilno-odjevnih radnika. Odazvao sam se pozivu. Sjećam se da je bio predsjednik podružnice Marković Josip, a sekretar Branko Joldžić. Radnički dom se nalazio na pijaci, u staroj zgradi u podramu.

Često sam navraće u Dom, jer sam se u njemu osjećao prijatno. U to vrijeme Avdo Čardžić je vježbao oktet samo ne znam za koju priliku. Kada smo preselili u novu zgradu Doma, prisustvovao sam i većim sindikalnim sastancima.

Sjećam se jednog od takvih gdje je bio prisutan Avdo Čardžić, Munib Drobić, Mustafa Baktijarević, Jelka Winterhalter, Dušan Balaban i drugi. Na tome sastanku je raspravljano da li treba radnici da idu na izbore zajedno sa seljacima. Drug Avdo Čardžić zastupao je to mišljenje i većina mu je odobravala, dok je Dušan Balaban zastupao suprotno mišljenje da ne treba ići zajedno na izbore.

U to vrijeme Abduselam Gvoždar i njegov brata Musfata nisu imali stana, pa sam ih ja primio kod sebe. Abduselam Gvoždar mi je davao neke knjige i brošure da čitam. Jednog dana me je pitao da li bi bio voljan da dođem na jedan tajni sastanak radničke omladine, ali da o tome nikome ništa ne govorim. Otišao sam na taj sastanak u alogu kod Okružnog suda. Na sastanku je bio, koliko se sjećam, Edo Kunštek, Abduselam Gvoždar i Edo Sola. Na tom sastanku Gvoždar je održao neki naučni referat. Dogovoreno je da se i druge zaduže za slične referate, tako da je idućeg sastanka referat imao Edo

Kunštek. U to vrijeme sam se upoznao i sa drugim SKOJ-ovcima i to: Džinom Fahrudinom, Vilkom Vinterhalterom, Berkom Supekom, Idrizom Maslom, Cikotom, Veljkom Đorđevićem, Blečić Abduselamom-Šandorom, itd.

U to vrijeme rad SKOJ-a odvijao se u formi čestih sastanaka na kojima je izučavana marksistička literatura. Kako sam ja bio nezaposlen bio sam određen za kolportera (rasturača štampe), koju sam dobijao od Šandora. Sastanke smo najčešće održavali kod moje kuće. Jednog dana Sola i Vilko Vinterhalter donijeli su mojoj kući Šapirograf da ga ostavim, jer su ga digli (ekspropriisali) iz prostorija društva Skauta. Na tom Šapirografu smo umnožavali letke koje smo noću rasturali.

U ljeto 1928. godine Veljko Đorđević je došao i odveo me do kuće Avde Čardžića da bi te noći bio na straži zajedno sa Vilkom i Solom, jer se te cijele večeri u kući Avde Čardžića održavao vrlo važan sastanak.

Počeli smo stražariti u osam naveče, ali kako sastanak do dvanaest sati nije bio gotov, a Vilko i Sola su morali ići kući zbog roditelja, zamolili me da ostanem, što sam i učinio. Između jedan i dva sata noći primijetio sam jednog čovjeka koji se penjao na kesten pred Avdinom kućom. Odmah sam obavijestio Avdu. On je izišao samom, a onaj čovjek se tada vratio natrag. To je izgleda bio njegov komšija Abazagićaga, policijski službenik.

Znam da su na ovom sastanku bili: Avdo Čardžić, Veljko Đorđević, Abduselam Gvoždar i drugi kojih se ne sjećam. Poznato mi je da je ovom prilikom vršen izbor delegata za IV kongres Partije. Izabran je Avdo Čardžić i otišao je na taj kongres.

U Partiju sam primljen 1929. godine. 1930. godine otišao sam u Vojsku. Literaturu koju sam posjedovao predao sam Veljki Borđeviću. Po povratku iz vojske javio sam se Veljki Borđeviću, pa sam bio u istoj partijskoj jedinici s njim i Sarafinom.

1934. godine u Radničkom domu povedena je akcija za podnošenje radničkih zahtjeva poslodavcima. U to vrijeme obučari i kožarci bili su najaktivniji. Oni su podnijeli zahtjeve poslodavcima za potpisivanje kolektivnog ugovora. Poslodavci su se oduprli, radi čega jeformirana štrajkaška kuhinja u Radničkom domu za koju su prikupljeni dobrovoljni prilozii od građana - simpatizera pokreta. Štrajk je trajao oko 2 mjeseca, a najveći mu je protivnik bio Adem Turčinhodžić i Stevo Čelik. Štrajk nije uspio. Znam da je poslije ovog neuspjeha Muhamed Kazaz morao otići čak u Sloveniju na rad, jer ovdje nije mogao dobiti posla.

Poslije ovoga štrajka slijedili su štrajkovi krojačkih, pekarskih i brijačkih radnika, koji su imali otprilike 80% uspjeha. Poslije ove poplave štrajkova, Dušan Balaban zabranjuje dotadašnju aktivnost u Radničkom domu i optužuje funkcionere podružnice kod policije. Po zabrani rada u Radničkom domu obratili smo se Opštem radničkom savezu (ORS) u Zagrebu za prijem u njihov savez. 1935. godine došao je iz Zagreba drug Hermim, a mi smo dobili prostorije u kući Perkića. Tada je Emil Zrelec bio tehnički sekretar Izvršnog odbora Saveza sindikata. U tim prostorijama nismo dugo ostali, jer se Balaban prevario u svom računu, morao je da popusti i mi smo ponovo vraćeni u Radnički dom. Napominjem da je baš u to vrijeme građeno igralište "Borca" u kome smo masovno učestvovali.

Kasnije sam bio u partijskoj ćeliji sa Šandorom, Ledom Karabegović, Pavom Radanom, Stojanom Kovačevićem i Kasinom Hadžićem. Većinu sastanaka održavali smo kod moje kuće. Interesantno je napomenuti, da je Kasim Hadžić u mom dvorištu napravio čamac, koji smo također koristili za održavanje sastanaka na Vrbasu. Napomenuću još nek~~ak~~ detalje kojih se sjećam.

Učestvovao sam u demonstracijama prilikom hapšenja Fadila Dedića. Prisustvovao sam izletima "Prijatelja prirode" na kojima su držana razna predavanja. Tako je ovo društvo organizovalo jedan izlet u Trapiste zajedno sa KAB-ovcima, ali su ovaj izlet rasterili agenti policije. U znak protesta u ime "Pelagića" išla je delegacija banu Kujundžiću i to: Lado Karabegović, Pavo Radan, Kasim Hadžić, Slobodan Kokanović i ja, kao član uprave "Pelagića" i načelnik pjevačke sekcije.

Iz rada "Pelagića" mogu da kažem da sam učestvovao skoro u svim priredbama i turnejama. Sjećam se da smo vježbali "Internacionalu" za godišnju priredbu, ali nam je policija zabranila uvrstiti je u program. Ipak smo je otpjevali u Prijedoru i uspjeli da kod publike izazovemo oduševljenje. Iz Prijedora smo pošli pravcem Bosanska Krupa - Bihać - Plitvice. Cijelo vrijeme svi smo nosili na reverima crvene trake. U Bihać nam je policija sprečavala ulazak voza, ali ipak smo na kraju došli, gdje nas je dočekaao špali^r žandara da bi spriječio svečani doček koji je bio već pripremljen od radnika i studenata. Po povratku sa turneje bili smo optuženi da smo vršili komunističku propagandu. Zato smo išli na odgovornost kod bana.

1938. godine iz Banje Luke spremljena je jedna grupa

omladinaca za Španiju. Ja sam bio zadužen da im sašijem pantalone. Koliko se sjećam bili su to: Holub Nikola, Bukić Nedžib, Fazlić Muharem, Tukerić Ivica, jedan mali Ante, Duško Koščica i drugi kojih se ne sjećam. Ovi drugovi se nisu uspjeli prebaciti preko granice o čemu može pobliže ispričati Holub Nikola, penzioner, sa stanom u ulici Pave Radana broj 4.

Htjeo bih na kraju da napomenem još jedan detalj. Jednoga dana kada smo bili izbačeni iz Radničkog doma, Kasim Hadžić, Muhamed Kazaz i ja pročitali smo u novinama da se u Zagrebu održava plenum URS-ovih sindikata, te smo se dogovorili da Kazaz ode u Zagreb i iznese naše stanje. Ja i Šandor smo sakupili novac za put i on je otputovao. Po povratku Kazaz nam je rekao da su mu drugovi iz Zagreba rekli da nam oni tu ne mogu pomoći, jer mi spadamo pod sarajevski potsavez.

Banja Luka, 25.II.1959.godine

HASANBAŠIĆ FERID

Prepis izvršila: HOBOT DARINKA
daktilograf
iz Banje Luke

S R A V N I L I:

1. F. Bortančić
2. I. Kozarčić

Tačnost prepisa ovjerava
Upravnik
Sreskog Arhiva Banja Luka
Ibro Ibrisić

Ibro Ibrisić